

EKFRÄMJANDETS EXKURSION OCH ÅRSMÖTE I BLEKINGE 19-20 SEPTEMBER 2002

Lars Dahlén

I strålande solsken ...

... och 20-gradig värme samlades drygt 100 förväntansfulla ekfrämjare på en av kajerna i Karlshamns hamn. Med blickfång över den blånande Östersjön hälsade såväl Ekfrämjandets ordförande Gustav Fredriksson som länsjägmästare Jan Linder deltagarna välkomna till årets exkursion. Jan konstaterade att han hade förmånen att hälsa välkommen även till förra årets exkursion. Genom ett påpassligt byte från Skogsvårdsstyrelsen i Mälardalen till motsvarande arbetsplats i Södra Götaland är Jan den ende (?) länsjägmästare som hälsat välkommen till två på varandra följande exkursioner.

Då omgivningarna inte visade sig innehålla lämpliga exkursionsobjekt ombads samtliga embarkera de två exkursionsbussarna för vidare transport till en något mer trädbevuxen plats.

Lövskogsskötsel vid Södra Hoka

Från Karlshamn styrdes färden mot nordost. På allt mindre vägar genom det fortfarande sommarlika landskapet blev det till slut tvunget för bussarna att stanna och sällskapet fick promenera några hundra meter genom vegetationen. Målet för promenaden var ett ungsogsbestånd

av löv och med den bördighet som markerna i Blekinge kan visa upp var det inte utan svårigheter som det gick att ta sig fram. Genom en särskild exkursionsröjning hade en utmärkt öppning i lövskogen skapats. Precis lagom för att rymma alla ekfrämjare. En bärbar högtalaranläggning gjorde den minsta viskning hörbar för alla.

Väl samlade på exkursionsplatsen hälsade Torvald Persson från Södra välkommen. Torvald presenterade projektet "Lövskog" som han varit engagerad i först genom *Skånes skogsägare* och nu Södra. Syftet med projektet är att lära skogsägarna att sköta lövskogen. Ett provytesystem har lagts ut med ek, bok, ask, björk och al i olika kombinationer. Varje provyta består av en skött och en oskött del. På den punkt vi nu befann oss på var det betesmark till 1975 och området hade därefter vuxit igen med självsådd björk och ek. Provytorna här lades ut 1996 och röjdes samma år. Ytterligare en röjning genomfördes år 2001.

Målet för ekproduktionen här är en diameter på 80 cm efter 130 år. Torvald förklarade med ett antal planscher hur virkesintäkterna minus skötselkostnaderna gav olika förväntningsvärden på

den framtida produktionen. Av de presenterade resultaten framgick tydligt hur viktigt det är att med kontinuerliga röjnings- och gallringsingrepp bibehålla de mervärden som skötseln av beståndet skapar. Det är påtagligt hur beståndets framtida värde sjunker i takt med överksamheten. Några ville nu avbryta exkursionen för att åka hem och röja/gallra.

Som alltid fanns det även några kritiska röster men Gustav Fredriksson sammanfattade diskussionen med att det lönar sig att sköta skogen. Där har vi alla ett ansvar att vara missionärer, såväl myndigheter som företag. Gustav uppmanade oss att hålla denna punkt i minnet till morgondagen. Vad det nu kunde betyda?

Tranemåla – en stiftelse. Kaffe utan pärm.

Efter en kort transport anlände sällskapet till Tranemåla gård. På gårdsplanen hälsade Bengt Ljungström, ordförande i Tranemålastiftelsen välkommen. Bengt berättade att Tranemåla har anor från sekelskiftet 1400/1500. Sedan 1606 har gården tillhört samma släkt ända till 1989. Då övergick den i Tranemålastiftelsens ägo genom ett testamente sedan dess sista privata ägare, Ebba Larsson, avlidit. Stiftelsens officiella namn är "Erik och Ebba Larsson samt Thure Rignells stiftelse". Stiftelsen äger förutom gården ca 220 ha skog.

Stiftelsens ändamål är att främja skogsforskning med ekologisk och biologisk inriktning. Man har under de tolv år man hittills verkat stött ett fyrtiotal projekt med koppling främst till SLU och Lunds universitet.

På gården finns en ca 600 år gammal ek som därmed borde ha varit åtskilliga år redan då gården grundades.

På programmet vid Tranemåla stod kaffe som första punkt. Utspisningen av den stora skaran deltagare gick utomordentligt bra genom att samtliga deltagare visade sig kunna begynnelsebokstaven i sitt eget efternamn. En pedagogisk finess avslöjades samtidigt av Gustav. Många hade sedan exkursionen startat förgäves väntat på en exkursionsmapp. Det visade sig nu att någon sådan inte fanns. Enligt Gustav är de "bara till besvär". Man släpar med dem till varje punkt för man tror de ska vara till någon nytta vilket de sällan är. Därför får ni inget nu. Gustav tillade dock att det kunde komma någon-ting senare.....

Tranemåla – fågelbärsplantagen

Vederkvickta av kaffet styrdes stegen den korta vägen till fågelbärsplantagen. Dan Rydberg från Skogsvårdsstyrelsen inledde med en underfundig betraktelse om fågelbäret som klätterträd och fågelbäret som ett exempel på trädens och skogens sociala värden. Fågelbäret har importerats till Sverige vid flera, i tiden olika, omgångar. Då fågelbär lagmässigt räknas till de ädla lövträden är det därmed det enda lagligt skyddade främmande trädslaget i landet. Dan berättade vidare att fågelbär bl. a.:

- kallas för det vandrande trädslaget (genom "fågelspridningen")
- växer fort i ungdomen
- är skuggtåligt i ungdomen men ljuskrävande på äldre dar
- är rötökänsligt (att tänka på vid stamkvistning)
- kan sköras vid en diameter om 50 cm som uppnås efter 50-60 år
- kan ge höga intäkter, 2 000-20 000 kr /m³ i Tyskland.

Några ekfrämjare vid Erik Stååls ekbestånd "Dammen". - Foto: Jens Varfeldt.

Många provenienser

Olle Matthiasson från Tranemålastiftelsen berättade att det i denna plantage finns drygt hundra familjer representerade. De 50 bästa individerna har klonförökats och finns nu i anlagda bestånd på många olika platser. Ove Martinsson på SLU i Umeå har publicerat artiklar om proveniens- och odlingsförsöken på Tranemåla. Dessa fanns i den exkursionsmapp som senare trots allt dök upp. Erfarenheterna hittills tyder på att det är svårt att hitta tydliga samband mellan moderträd och avkomman. Frågan om hur långa "stubbar" man ska lämna vid stamkvistning ledde till många olika teoretiska svar.

Gustav avslutade med att konstatera att när det gäller fågelbär är smaken olika (bärens alltså) och som skogsägare kan man välja att producera bär, klätterträd eller möbelvirke till goda förtjänster.

Tranemåla -masurbjörkplantagen

Vid denna exkursionspunkt var det tänkt att masurmannen Johan Emanuelsson skulle ha varit med. Denne hade tyvärr fått förhinder och Arne Mirton fick därför agera ställföreträdande masurman. Arne kunde berätta att masur är beteckningen på en ärftligt betingad tillväxstörning dels i enskilda celler dels i hela årsringen och förekommer främst

hos vårtbjörken. Handelsmättet för masurbjörk är kilogram och priset högt!

Plantagen anlades 1997 och innehåller förhoppningsvis tillräckligt tillväxtstörda individer från vitryssland, Finland och Sverige. Det tar 6-7 år innan det är möjligt att konstatera huruvida det blivit någon masurbildning eller inte. Det är nämligen så (enligt finländsk utsaga) att bara 25-65 % av individerna utvecklar masur.

Alvar Öhlén hade för ett tialt år sedan sålt masurbjörk från skogsvårdsgården Lidhem i Kalmar län som omräknat till kubikmeter hade betingat ett pris av ca 2 000 kr.

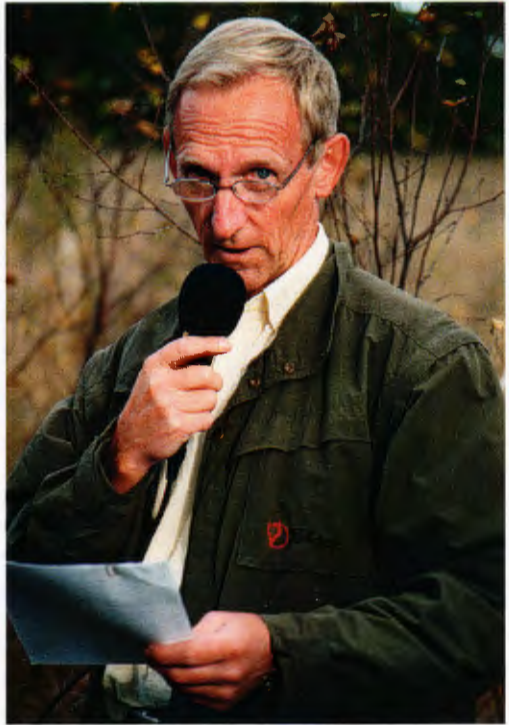
Jens Granhof ansåg att etableringen kunde ha gjorts betydligt intensivare. Fler plantor borde ha satts ut för att björken på ett bättre sätt skulle lagt beslag på marken.

Gustav avslutade med att försöka få klarhet i på vilken stavelse man ska lägga betoningen när man uttalar ordet masur. Den livliga diskussion som då utbröt kunde dock inte ge något entydigt svar. Dokumentation från masurmannen gav dock besked att ordet är uråldrigt och betyder "livligt mönstrad".

För att inte riskera tillväxtstörningar på exkursionsdeltagarna avslutades nu diskussionen för färd till kvällens näringsgag.

Årsmöte och ny ordförande

Innan middagen hölls sedvanligt årsmöte på First Hotel Carlshamn. Åke Pettersson från Kährs presenterade företaget och lämnade en fyllig marknadsinformation. Årsmötet valde Arne Mirton till ordförande efter Gustav Fredriksson som valt att avgå då han gått i pension som läns-

Ekfrämjandets nye ordförande Arne Mirton. - Foto: Boris Möllerström.

jägmästare. Arne avtackade den avgående ordföranden för dennes helhjärtade engagemang under nio år som ordförande. Som bevis på uppskattningen utdelades Ekfrämjandets högsta utmärkelse, ek-skrinet, till Gustav.

Ytterligare utmärkelser delades ut nämligen Föreningen Skogens silverkvist till skogsvårdskonsulent Anders Jönsson, Sjöbo.

Lars Trulsson, Hjälmseryd, Blekinge och Anders Söderlund, Ljungskile, Göteborgs- och Bohuslän utsågs till Ekfrämjandets ädellövskogspristagare år 2002.

Efter en utsökt middag var det dags för kulturella inslag där sällskapet till långt in på natten bl.a. fick bekanta sig

Cecilia Rooth hälsar välkommen till Flakulla.
- Foto: Ulf Olsson.

med såväl brännvinskungens historia som punschstillverkning med avsmakning.

Dagen efter...

Exkursionens andra dag inleddes med en vilsam bussresa där lite av sömnbristen från natten kunde tas igen. Bussguiderna Gustav och Arne avbröt då och då med intressanta kommentarer om Blekinge i allmänhet och skog i synnerhet. Bl.a. fick vi veta att en hel del av landets avenbok finns i Blekinge och att kustadellövskogen går ända ut mot havet utan någon markant "buskridå". Efter en timmes bussresa i något nordligt väderstreck anlände sällskapet till Hjälmseryd. En viss

klimateförsämring kunde genast konstateras då det under natten fallit en del regn och så även temperaturen.

Hjälmseryd – välskött ek

Dagens program inleddes vid Hjälmseryd. Fastighetens ägare, Lars Trulsson med familj visade runt i en mycket välskött ekskog. Beståndet vi besökte var anlagt 1948. Avsaknaden av viltskador förklarades med att det varit så tätt att ingen levande fyrfota varelse kunde komma in. Rundvandringen gav ett entydigt bevis på att det var en välförtjänt skogsägare som kvällen innan mottog Ekfrämjandets ädellövspris.

Flakulla – och ännu mer välskött ek

Nu började intresset för förmiddagskaffet bli påtag-

ligt och sådant var utlovat vid nästa punkt. Så efter en kortare busstur nådde vi Flakulla där ett dignande kaffebord var uppdukat på den flata kulle som gett fastigheten dess namn. I samband med kaffet välkomnade Cecilia Rooth (med visst bistånd av fadern Erik Ståål) deltagarna. Vi var nu alltså på en klassisk ekskogsfastighet och besökte välkända bestånd såsom "Jonngärdet" med Eriks m.fl. ekar och "Dammen". Båda dessa bestånd är utförligt beskrivna i Eriks bok "Eken i skogen och landskapet". Ett av råden under vandringen var att "ta vara på de uppslag av inhemsk ek som kommer i stället för att plantera tusentals förskräck-

liga holländska ekar” och ”det är när man går runt i beståndet man finner ut när det är dags att gallra, ligger man på soffan och läser skogsbruksplanen blir man bara förvirrad”. Av hänsyn till den som fällde yttrandet blev det inte motsagt även om det sista kanske inte var helt riktigt.....

Det praktiska arbetet på gården fördelades så att Cecilia och Erik stämplade och Cecilias man, Rolf, höll i sågen.

Gunnar Isacson från Skogsvårdsstyrelsen berättade att han föregående sommar haft uppdraget att inventera samtliga frötäktbestånd av ek i landet. Gunnar kontrollerade kvaliteten och allmänstillståndet och skulle även försöka finna ett samband mellan olika beståndsfaktorer och kvalitet. Resultatet visades på en bild som visade allt. Resultaten är även publicerade i Skogsstyrelsens rapport nr. 9/2002.

Under förmiddagen avlivade Gunnar Almgren myten om att linden ej självföryngrar sig. Det gör den visst, åtminstone i denna del av landet.

Diskussionerna under vandringen blev långa och intensiva, så långa att tiden ej medgav uppehåll vid ”målarspannodlingarna”. Dessa fick beskrivas från bussen och i den ytterligare dokumentation om Flakulla som fanns i mapparna. Reidar Pettersson gav en intressant föredragning om egna erfarenheter från konservburksodling.

Gustav avslutade denna del av programmet med att styrelsen haft ambitionen att visa fina exempel på god ekskogs-skötsel. Därvidlag hade man verkligen lyckats. Gustav konstaterade också att det finns en viss skillnad i vad ekskogsskötaren och allmänheten betraktar som fin ekskog.

Sjöarp – märkliga ljud

Nu började det bli hög tid för lunch och sådan skulle det bjudas på Sjöarp. På vägen dit berättade Roland Gustavsson som är född och uppvuxen på Sjöarp om gårdens historia. Gården var i rätt dåligt skick då den 1934 inköptes av Skogsvårdsstyrelsen för att användas som skogsbruksskola. Nuvarande ägare är landstinget. Ändelsen ”arp” har samma betydelse som ”torp” och anger ”gammal bosättning”.

Efter en utsökt och mycket riklig lunch skulle eftermiddagen ägnas åt olika ”udda” arter. Rolands far, Ove, som var rektor på Sjöarp fram till 1977 medverkade till att det i slutet av 30-talet planterades annorlunda arter såsom tysktall, danskbok, douglasgran, hybridasp, hickory och rödek.

Den första anhalten på vandringen var just ett rödeksbestånd vilket föranledde en längre diskussion om skillnader mellan svensk, dansk, tysk och amerikansk/kanadensisk rödek. En rekommendation från uppköparsidan representerad av Bo Bergkvist var att rödeken mycket väl var ett trädslag att satsa på igen.

Det andra stoppet gjordes i ett bestånd med sykomorlön, alm och ask. Förutom almsjukan diskuterades här begreppet främmande trädslag. F.n. hindrar inget i skogsvårdslagen plantering av sykomorlön och rödek däremot utgår inte statliga bidrag. Lars Bergenudd, avgående naturvårdsdirektör på Länsstyrelsen, redogjorde för Naturvårdsverkets syn på främmande trädslag där en koppling görs med arternas naturliga utbredning. Det innebär att även granen kan betraktas som främmande just här. Under denna diskussion uppstod även ett främmande ljud. Något som inte hörts på minst tre månader denna torra sommar – nämligen ljudet av fallande regndroppar. Lars kunde

Ove Gustavsson, f.d. rektor på Sjöarps skogsbruksskola, står i och berättar om ett rödeksbestånd som han lät plantera på 1930-talet. - Foto: Boris Möllerström.

även meddela att Länsstyrelsen arbetar med att bilda naturreservat i de delar av Sjöarp vi besökt. Reservatsavsättningar är annars ett "hett" ämne i Sydsverige. Från naturvårdshåll finns ambitioner att styra de framtida avsättningarna av reservat till södra Sverige eftersom det där är brist på skyddade områden. Det utspann sig nu en diskussion om begreppet skydd och vilka värden det är man avser skydda. En reservatsbildning kan därvid resultera i allt från att skogen lämnas för fri utveckling till att skogen ska skötas enligt olika skötselplaner. Lars välkomnade en dialog mellan naturvårdare och skogsbrukare i dessa frågor.

Sista punkten

Exkursionens sista punkt blev Kalvhags-eken på Sjöarp. Området har troligen självföryngrats kring 1860 och därefter ej blivit föremål för någon skötsel förrän

SVS köpte Sjöarp på 1930-talet. Beståndet var då mycket tätt med nästan obefintliga kronor och det bedömdes som utsiktslöst att få fason på det hela. Man gav dock inte upp utan inledde ett gallringsprogram med intervaller om fyra år fram till 1960 då de utökades till tio år. Kronorna byggdes ut genom att vattskotten bildade en sekundärkrona. Utseendet idag lovar gott när det är dags att avverka.

"Av detta kan vi lära oss att det nästan aldrig är för sent att få fason på det mest omöjliga ekbestånd!" Med dessa ord avslutade Gustav Fredriksson exkursionen och tackade för den tid han haft nöjet att vara ordförande i Ekfrämjandet och att avslutningsexkursionen hölls just i hemlandet. Gustav som nu även pensionerar sig från aktivt arbete inom Skogsvårdsstyrelsen riktade även ett tack till sin hustru Magdalena som fått stå ut med mycket – kanske inte alltid orsakat av engagemanget i Ekfrämjandet - utan mer de många och långa (utlands)resorna som varit förknippade med arbetet som länsjägmästare på Skogsvårdsstyrelsen.

Sista ordet fick Jan Linder som i egen-skap av ny i dessa sydliga nejder konstaterade att det varit stimulerande att följa diskussionen och höra de olika kloka argument som förts fram. Mycket vet vi – kunskap saknas inte. Däremot saknas ibland orken att fullfölja det enträgna arbete som skogsbruk i allmänhet och ädel-lövskogsbruk i synnerhet innebär. Det innebär att vi i allt större utsträckning inte får den skog vi önskar utan mer den skog vi orkar. Det är då extra roligt att konstatera att Ekfrämjandets exkursionsdeltagare är en grupp som inte bara orkar exkurera utan även sköta sina skogar. Därmed slut och kaffe!